

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Fonetický ústav
doc. PhDr. Jan Volín, Ph.D.

Posudek

vedoucího práce na diplomovou práci Elišky Churaňové

Fonotaktická osnova českého slova a mluvního taktu

Studie zabývající se českou fonotaktikou jsou poměrně vzácné a jejich význam bývá omezen metodou nebo typem materiálu, na kterém byly provedeny. Celostnější pohled na problematiku v důsledku toho chybí. Není to situace nikterak neobvyklá a její řešení prostě spočívá ve shromažďování dílčích výsledků, z nichž se komplexní popis postupně skládá. Diplomová práce Elišky Churaňové je příspěvkem k tomuto dlouhodobému úkolu, ovšem její význam je ještě umocněn tím, že se zabývá problémem, který stojí v základech fonotaktických popisů a o jehož řešení by se ostatní studie teprve měly opírat. Týká se konsonanticko-vokálních konfigurací, které je možno nacházet v mluvených textech souvislé řeči.

Obsah práce naznačuje logickou stavbu a přehledné dělení. Stejně jasnou představu o struktuře práce, ale navíc i o jejím cíli nabízí krátká úvodní kapitola. Celkově se práce skládá z šesti oddílů dále ještě vnitřně členěných, seznamu použité literatury a příloh sestávajících z tabulek hrubých dat. Obsah jednotlivých oddílů odpovídá současným postupům při prezentaci empirického výzkumu.

V přehledu odborné literatury se diplomantka nejprve zabývá problematikou rytmu řeči jakožto alternací kontrastů, které jsou vnímány jako pravidelné nebo předvídatelné. Jsou zde diskutovány nejzávažnější publikace z dané oblasti fonetického popisu a je zřejmé, že autorka je četla s porozuměním. Sympatická je též její odvaha srovnávat různé zdroje a prezentovat vlastní názor. Na tematiku řečového rytmu navazuje pojednání o taktech, které zcela pochopitelně začíná vysvětlením členící funkce prozodie. Autorka se zevrubně zabývá různými návrhy na prozodickou architekturu mluvených textů a opět porovnává navrhované přístupy různých autorů. Je třeba ocenit její cit pro prostor, který je vhodné danému zdroji věnovat.

Teoretická východiska práce kulminují v oddíle 2.3, kde jsou shrnuty poznatky o stavbě slabiky a představy o fylogenezi i významu fonotaktických koster promluv. I zde jsou vedle zásadních děl minulých prezentovány též moderní pohledy na problematiku.

Třetí kapitola zahajuje vlastní empirickou sondu. Velmi podrobně popsaná metodika výzkumu jistě zasluhuje pochvalu. Podle dnešních konvencí musí být prezentace postupu natolik konkrétní, aby bylo možno výzkum beze zbytku replikovat. Této konvenci autorka vyhověla způsobem příkladným. Každá užitá kategorie je řádně vysvětlena a např. na s. 82-88

jsou vyobrazeny i sporné případy, u nichž rozhodování o taktové struktuře nebylo v souladu s očekáváním.

Prezentace výsledků je u popisných studií vždy tvrdým oříškem. Podat přehledně velké množství dat, aniž by se čtenář v textu ztrácel či získal dojem repetitivnosti se nepodaří každému. Eliška Churaňová se však s problémem vypořádala zdárně – její text neztrácí na srozumitelnosti ani na logice postupu. Navíc si práci nijak nezjednodušuje: rozhodla se všechny analýzy provést dvakrát, a to jednou se zahrnutím rázu jako skeletové jednotky a jednou s vynecháním (ignorováním) tohoto prvku tak, jak je to v mnoha tradičních fonologických postupech obvyklé. Toto zdvojení není samoúčelné. Navíc tam, kde by vedlo k redundanci, je prezentace výsledků zjednodušena (např. s 111).

Také slabikotvorné souhlásky autorka zohledňuje jako zvláštní kategorii, což je pro případný navazující výzkum užitečné (s. 108nn). Z rytmického hlediska mají totiž slabikotvorné souhlásky zvláštní postavení: v lokálně omezeném kontextu tvoří oblast relativně vysoké energie a z tohoto hlediska se vlastně chovají jako samohlásky.

Zajímavé je i srovnání výsledků s podobnou sondou na pracovišti Českého národního korpusu. Diplomantka si všímá shod i rozdílů a poučeně je komentuje. Kromě velmi dobré formální úpravy práce vyzdvihují na tomto místě i jazykovou správnost, téměř naprostou absenci překlepů, přehlednost a srozumitelnost. (K té přispívá například i to, že při prezentaci méně obvyklých sledů stavebních prvků uvádí autorka i některá ze slov, v nichž je našla.)

Pro účely obhajoby navrhuji následující. První otázka se týká poznámky na s. 20 dole ohledně popisného rámce rytmické typologie jazyků. Za jakých podmínek je možné (a dokonce obvyklé), aby existovalo i kontinuum i kategorie? Tato otázka je samozřejmě obecnější, než úvahy, které ji vyprovokovaly, a týká se i jiných aspektů řečové prozodie.

Druhá otázka se týká prohlášení, že „...nejvyšší počet konsonantů je v praeture čtyři, v kodě tři – čeština tak inklinuje k principu maximální praetury“ (s. 63), které by bez dalšího zdůvodnění mohlo být vnímáno jako unáhlené. Dokázala by diplomantka doložit svůj vývod ještě některými jinými fakty?

Za třetí bych diplomantku požádal, aby se pokusila konkretizovat další pokračování výzkumu v této oblasti. Obecnější teze prezentuje na s. 143 a 144, ale při obhajobě by bylo zajímavé načrtnout zcela konkrétní dílčí experiment k problémům, které jsou zde správně naznačeny.

Celkově je z předložené práce patrné autorčino nadání pro daný typ výzkumu a svědomitý přístup. Konstatuji tedy, že diplomová práce Elišky Churaňové splnila svůj účel a svým obsahem i rozsahem vyhověla požadavkům kladeným na diplomové práce magisterského studia. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **v ý b o r n ě**.

V Praze dne 15. 8. 2012

.....

doc. PhDr. Jan Volín, Ph.D.